

УДК 343.542

DOI: 10.33098/2078-6670.2021.12.24.198-208

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ МОРАЛЬНОСТІ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА КРАЇН БАЛТІЇ

Письменський Євген Олександрович,

доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри
кримінально-правових дисциплін Луганського державного університету
внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка, вулиця Донецька, 1, м. Северодонецьк Луганської
області, Україна, 93401
e-mail: ye.pysmenskyu@gmail.com,
ORCID iD: <https://orcid.org/000000-0001-7761-7103>

Мета. Порівнюючи КК України з кримінальним законодавством країн Балтії (Литва, Латвія, Естонія), ставиться мета здійснити пошук оптимальних варіантів подальшого розвитку кримінального законодавства України в частині відповідальності за правопорушення проти моральності, ураховуючи сучасні прагнення до кардинального оновлення відповідної нормативної бази. **Методика.** Ключовим методом дослідження, що використовувався, є порівняльний. З його допомогою здійснювалось критичне зіставлення положень кримінального законодавства країн Балтії та України щодо підстав відповідальності за правопорушення проти моральності. Під час дослідження також використовувались такі **методи** наукового пізнання, як історико-правовий, системно-структурного аналізу, формально-логічний, моделювання. **Результати.** На підставі вивчення переваг і вад нормативної регламентації підстав відповідальності за кримінальні правопорушення (злочини та проступки) проти моральності згідно з КК країн Балтії розроблено рекомендації щодо оптимізації та підвищення ефективності таких норм з урахуванням процесів реформування кримінального законодавства, що розпочалися в Україні. **Наукова новизна.** Проведене дослідження дозволило визначити низку позитивних і прогресивних законодавчих рішень, що відбивають КК країн Балтії у частині відповідальності за правопорушення проти моральності. Це дає можливість здійснити їх потенційне запозичення у процесі подальшої нормотворчої діяльності в Україні. **Практична значимість.** Висновки та пропозиції, які сформульовані у статті, можуть бути використані у правотворчій діяльності для вдосконалення кримінального законодавства України щодо протидії посяганням на моральність, а так само в науково-дослідній діяльності та навчальному процесі – як підґрунтя для подальших компаративістських наукових досліджень проблем відповідальності за правопорушення проти моральності в Україні та інших країнах.

Ключові слова: порівняльно-правове дослідження, Україна, країни Балтії, моральність, кримінальні правопорушення проти моральності.

Yevhen Pysmenskyu

Doctor of Legal Sciences, Professor, Head of Criminal Law Courses Department at
E. Didorenko Luhansk State University of Internal Affairs
1 Donetska str., Sievierodonetsk, Luhansk region, Ukraine, 93400
e-mail: ye.pysmenskyu@gmail.com

CRIMINAL OFFENSES AGAINST MORALITY: COMPARATIVE LEGAL CHARACTERISTICS OF THE LEGISLATION OF UKRAINE AND THE BALTIC COUNTRIES

Purpose. While comparing the Criminal Code of Ukraine with the criminal legislation of Baltic States (Lithuania, Latvia, Estonia), the goal is to find the best options for further development of the criminal legislation of Ukraine on liability for offenses against morality, taking into consideration current aspirations to radically update the relevant legal framework. **Methodology.** The comparative method is the key one for the purposes of the research. Critical comparison of the criminal law provisions of the Baltic States and Ukraine on the grounds of liability for offenses against morality has been made with reference to this method. The research also used such methods of academic cognition as: historical-legal, system-structural analysis, formal-logical, modeling. **Results.** Based on the study of the advantages and disadvantages of the legal framework of the grounds of liability for criminal offenses (crimes and misdemeanors) against morality in accordance with the Criminal Codes of the Baltic States recommendations for optimizing and improving the effectiveness of such rules has been developed, while taking into consideration criminal law reform processes in Ukraine. **Scientific novelty.** The study has revealed a

number of positive and progressive legislative decisions, reflected in the Criminal Codes of the Baltic States on liability for offenses against morality. It makes possible to carry out their potential adoption in the process of further rule-making activities in Ukraine. **Practical significance.** The conclusions and suggestions formulated in the article can be used in law-making activities to improve criminal law of Ukraine in terms of combating encroachments upon morality, as well as in research and educational process as a basis for further comparative research on liability for offenses against morality in Ukraine and other countries.

Key words: comparative legal study, Ukraine, the Baltic States, morality, criminal offenses against morality.

Постановка проблеми. Потреба у забезпеченні охорони моральності з використанням для цього кримінально-правових засобів ґрунтується на історичному досвіді [1; 2, с. 133 – 198] та здебільшого не викликає сумніву. Можна погодитися з вихідною думкою про те, що суспільні відносини, у межах яких забезпечується дотримання загальноприйнятих етичних норм у певних сферах життя (ключові принципи моральності), цілком заслуговують найвищого рівня правового захисту¹. Кримінальне право може і повинно захищати лише ті найважливіші моральні принципи суспільства, що сприймаються переважною більшістю його членів (не викликають супротиву з боку іншої частини), є усталеними та посягання на які здатне спричинити соціально шкідливі наслідки, відповідні рівню кримінально караної поведінки.

КК України (2001 р.) у розділі XII «Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності» передбачає підстави відповідальності за вчинення окремих видів посягань на моральні відносини, забезпечуючи охорону моральності: 1) у сфері (матеріальної та духовної) культури (ст.ст. 297 – 300); 2) у сфері статевих відносин (ст.ст. 301 – 303); 3) у сфері розвитку та соціалізації неповнолітніх (ст. 304) [2, с. 209; 3, с. 53; 4, с. 125]. Показово, що за двадцять років чинності зазначеного КК цей розділ зазнавав стосовно кримінальних правопорушень проти моральності конститутивних змін: з'являлись нові заборони (ст. 298-1; ст. 301-1; ст. 301-2 КК України), а зміст деяких інших істотно уточнювався (як-от ст.ст. 297, 298, 299, 300, 301, 303 КК України, редакція яких змінювалась, іноді кількаразово).

На сьогодні виникає питання, наскільки кримінальне законодавство України було і залишається адекватним до тих суспільних змін, які сталися в нашій державі у сфері моральності з моменту відновлення її незалежності? Чи своєчасно та ефективно воно реагує на трансформацію моральнісних устоїв сучасного суспільства? У яких межах ці устої потребують кримінально-правового захисту? Відповіді на ці та інші суміжні питання можна отримати з використанням різних дослідницьких прийомів, одним з яких є порівняльно-правовий метод, що і буде застосований у цій роботі в контексті вивчення нормотворчого досвіду країн Балтії, а саме: Кримінального кодексу Литовської Республіки [5] (далі – Литва), Кримінального кодексу Латвійської Республіки [6] (далі – Латвія) та Пенітенціарного кодексу (далі – ПК) Естонської Республіки [7] (далі – Естонія)².

---

¹ Разом з тим треба враховувати, що українське суспільство за останні десятиліття зазнало чималої трансформації. Воно поступово змінюється, розвивається, демократизується, відбувається його лібералізація. Ці процеси супроводжуються пошуком нових етичних орієнтирів, відмовою від певних стереотипів та зміною поведінки людей у низці сфер суспільної моральності. Характер і межі правової охорони моральнісних устоїв суспільства в результаті цього не можуть залишатися статичними.

² Інтерес саме до зазначених країн викликаний насамперед тим, що вони так само як і Україна свого часу перебували у складі Совецького Союзу (спільне минуле); ці країни, маючи більш високі стандарти дотримання прав людини, є членами Європейського Союзу, інтегруватися з яким прагне Україна (омріяне майбутнє); вони є дружньо налаштованим

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематику кримінальних правопорушень проти моральності розробляли такі сучасні українські фахівці, як І. Бандурка, В. Бойченко, О. Ємець, В. Кузнецов, Л. Кучанська, А. Ландіна, С. Репецький, О. Рябчинська, А. Савченко, Н. Семчук, М. Хавронюк та інші. Порівняльно-правовий аналіз цієї категорії кримінальних правопорушень, хоч і здійснювався, але не акцентовано та без врахування специфіки окремих субмоделей кримінально-правового захисту моральності, яку репрезентують країни Балтії.

Постановка завдання. У межах цього дослідження через порівняння КК України та країн Балтії здійснюватиметься пошук оптимальних варіантів подальшого розвитку кримінального законодавства України в частині відповідальності за правопорушення проти моральності, урахуовуючи сучасні прагнення до кардинального оновлення відповідної нормативної бази.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дотепер кримінально-правова політика України щодо охорони моральності тенденційно характеризувалася збільшенням репресивності, намаганням законодавця розширити межі такої відповідальності, посиленням відповідальності за посягання на моральнісні засади суспільства, прагненням криміналізувати нові діяння у цій сфері¹. Разом з тим подальша лібералізація українського суспільства, його природня жага набуті відкритості, позбавившись застарілих моральних орієнтирів може в перспективі потягти гуманізацію кримінального законодавства у сфері захисту моральності, що забезпечуватиме людину від свавільного та надмірного втручання держави в її життя, а також сприятиме підвищенню ефективності кримінально-правового регулювання [8, с. 3 – 4, 14] у спосіб забезпечення оптимального балансу між соціальною значущістю охоронюваних благ та обґрунтованим обсягом необхідних соціальних видатків.

На сьогодні подальший розвиток кримінального законодавства України слушно пов'язують з його повним оновленням, як і загалом необхідністю суцільного реформування законодавства про відповідальність за правопорушення у публічній сфері. Відповідні кроки на цьому надскладному шляху вже зроблені з початком діяльності робочої групи з питань розвитку кримінального права². Станом на листопад 2021 р. робоча група підготувала та оприлюднила проєкт КК з розробленою у ньому Загальною частиною і окремими розділами Особливої частини³. Аналізуючи зазначений документ, можна констатувати, що наразі його автори підтвердили прихильність до забезпечення кримінально-правової охорони моральності, передбачивши у книзі п'ятій «Злочини та проступки проти суспільства» окремий розділ про злочини та проступки проти моральності (5.12.). Тож відповідні положення проєкту КК так само використовуватимуться для порівняння.

Якщо в загальних рисах зіставляти кримінально-правові засади забезпечення охорони моральності в Україні та країнах Балтії, то можна констатувати наявність чималої кількості спільних ознак. Зокрема, ідеться про те, що на найвищому правовому рівні базові етичні цінності суспільства однаково захищені, а саме: моральність у сфері *культури*, моральність у сфері *сексуальних відносин*, моральність щодо *пам'яті*

щодо України, нашими стратегічними партнерами, активно підтримують у протидії агресії РФ (сьогодення, що об'єднує).

¹ Чи не єдиний виняток становить ст. 303 КК України, зміни до якої 2006 р. призвели до часткової декриміналізації.

² Утворена в межах Комісії з питань правової реформи згідно з Указом Президента України № 584/2019 від 7 серпня 2019 р. (далі – робоча група).

³ Ідеться про контрольний проєкт Кримінального кодексу України в редакції від 14 листопада 2021 року. Див.: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code-arhiv> (дата звернення: 20.11.2021).

покійних, моральність щодо гуманного ставлення до тварин, моральність щодо нормального розвитку неповнолітніх є охоронюваними КК як в Україні, так і країнах Балтії (у той чи інший спосіб). Отже, за певними винятками ми маємо спільний вектор, за яким забезпечується охорона ключових принципів моральності. Різниця полягає лише в межах такої охорони та підходах до встановлення підстав відповідальності за відповідні посягання. Кримінальне законодавство країн Балтії в цій частині не є однорідним. Незважаючи на спільність багатьох позицій з питання про правове реагування на порушення норм суспільної моралі, законодавчий підхід кожної країни характеризується своєю унікальністю та певними особливостями, взяття до уваги яких, на мій погляд, здатне покращити в перспективі кримінальне законодавство України. Далі ці особливості розглядатимуться в систематизованому викладі.

1. Місце норм про кримінальні правопорушення проти моральності в Особливій частині КК.

Кожна з порівнюваних країн має специфічний підхід до структуризації норм про посягання на моральність в кримінальному законодавстві. У Литві моральність становить самостійний об'єкт кримінально караного посягання, а відповідні правопорушення здебільшого об'єднані в окремій структурній частині (розділ XLIV КК «Злочини та проступки проти моральності»). У Латвії моральність є одним з двох родових об'єктів посягання, які об'єднані у спільній структурній частині (розділ XVI КК «Злочини проти моральності та статевої недоторканності»). В Естонії моральність не виокремлена в межах самостійного структурного підрозділу КК, який розпорошено передбачає відповідальність за правопорушення у розгляданій сфері.

Україна має свій варіант структуризації кримінально-правових норм про посягання на моральність, які об'єднані з тими, що передбачають відповідальність за правопорушення проти громадського порядку. І у цьому плані позиція вітчизняного законодавця перегукується з латвійською (щоправда, моральність там розглядується у зв'язці з іншим родовим об'єктом). Проте вже в проєкті нового КК пропонується використати такий підхід, який на сьогодні містить литовське законодавство. Саме за таким напрямом може в подальшому розвиватися КК України, адже суспільна моральність є відносно самостійною цінністю, яка здатна отримати законодавчу інституалізацію¹.

Однак значно більш цікавим варіантом видається розвиток кримінального законодавства за естонським досвідом (особливо враховуючи очікувану повну зміну внутрішньої будови Особливої частини згідно з проєктом КК України), оскільки, якщо дивитися з іншого боку, не існує кримінальних правопорушень проти моральності як такої або моральності у всіх сферах суспільного життя – кожне посягання на моральність водночас здатне спричинити шкоду й іншим суміжним цінностям. Тому підхід, за якого норми про відповідні кримінальні правопорушення розміщуються залежно від сфер моральності, на які вони посягають, можна визнати перспективним і таким, що заслугоує на втілення².

---

¹ Ідею про виділення кримінальних правопорушень проти моральності в окремий (самостійний) розділ Особливої частини КК України вже висловлювали деякі дослідники відповідного питання [9, с. 5; 10, с. 6, 16].

² Свого часу В. Кузнецов слушно доводив, що родовим об'єктом передбачених КК України діянь проти моральності слід визнавати лише окремі сфери моральності як системи суспільних відносин, з огляду на що, він запропонував відмовитися від утворення самостійного розділу КК про кримінальні правопорушення проти моральності [11, с. 7, 28 – 30].

2. Кримінально-правова охорона моральності у сфері культури забезпечується у спосіб установлення відповідальності за незаконні діяння, пов'язані з обігом та забезпеченням цілісності об'єктів культури, архівних документів тощо. Такий підхід є притаманним і вітчизняному законодавству, і країн Балтії. Щоправда, в Україні відповідні кримінальні правопорушення поки хибно розглядаються як такі, що посягають на моральність. Вивчення Особливої частини проєкту КК України показує, що здійснювана в ній систематизація нормативного матеріалу характеризується більш високим рівнем упорядкованості, а передбачені там злочини та проступки проти культурної спадщини, які на сьогодні невинуватно віднесені до категорії таких, що посягають на моральність, утворюють самостійний елемент системи кримінальних правопорушень, становлячи окрему групу діянь. Досвід країн Балтії з цього питання лише підкреслює слушність такого рішення.

Заслуговує на окрему увагу позиція щодо криміналізації наруги над культурним об'єктом, незаконних дій з предметами музейного фонду чи особливо охоронюваного бібліотечного фонду (ст. 229 КК Латвії), незаконного відчуження, зберігання, переміщення, пересилання архівного документу (ст. 277 КК Латвії). Латвійська нормотворча практика дозволяє простежити певні прогалини у КК України, адже зазначені вище діяння характеризуються високим рівнем суспільної небезпечності, що є притаманним тим актам поведінки, відповідальність за які нині встановлена в ст. 298 та ст. 298-1 КК України. Корисним також є звернення до досвіду Естонії, кримінальний закон якої передбачає слушну диференціацію відповідальності за вчинення незаконних дій, пов'язаних з обігом та забезпеченням цілісності об'єктів культури, архівних документів тощо, залежно від форми вини.

3. Кримінально-правова охорона моральності у сфері сексуальних відносин забезпечується у країнах, кримінальне законодавство яких порівнюється, найбільш нерівномірно. При цьому саме Україна, хоч і з певними винятками, демонструє відносно репресивний підхід щодо посягань на моральність у сфері сексуальних відносин (обіг порнографічної продукції, діяльність, пов'язана із заняттям проституцією, тощо), намагаючись з максимальною повнотою охопити всі їх прояви. Наприклад, в Естонії обіг порнографічної продукції не розглядається як кримінально каране діяння (за винятком дитячої порнографії), а в Латвії легалізована проституція, займатися якою дозволено з низкою обмежень: надавати такі послуги можна тільки у власному або орендованому житлі; водночас займатися проституцією неповнолітнім, рекламувати сексуальні послуги тощо заборонено. Кримінальна відповідальність передбачена для осіб, які створюють, утримують, управляють та фінансують публічний будинок (ст. 163-1 КК Латвії), втягнення особи у заняття проституцією та використання проституції (ст. 164 КК Латвії), збагачення від діяльності особи, яка займається проституцією (ст. 165 КК Латвії).

Переконалий, що в Україні деякі діяння з розглядової сфери моральності невинуватно залишаються криміналізованими¹. Це насамперед стосується утримання будинку розпусти та управління ним; ввезення, виготовлення, збуту і розповсюдження порнографічних предметів (крім предметів з дитячою порнографією), звідництва для розпусти.

---

¹ Резонною є думка про те, що ефективна кримінальна відповідальність неможлива, коли держава зловживає кримінальним законодавством, використовуючи його як інструмент регулювання та охорони суспільних відносин там, де бажаний нею результат може бути досягнутий за допомогою інших правових або організаційних заходів [12, с. 15].

Кримінально-правового реагування потребує поведінка, саме пов'язана з дитячою проституцією¹. Щодо інших подібних дій, то вони заслуговують на легалізацію з встановленням кримінальної відповідальності за порушення умов заняття проституцією (приписів про місце, час, вид тощо). Зазначений підхід є апробованим у практиці не лише Латвії, а й інших країн, і підтримується в літературі². Має рацію В. Бойченко, зауважуючи, що консервативний підхід до оцінки суспільної небезпеки таких діянь, як втягнення в азартні ігри, розповсюдження окремих матеріалів, що пропагують порнографію, не завжди відповідає моральним очікуванням суспільства. Тому він безспідставно пропонує звузити зміст ст.ст. 301 – 303 КК України, орієнтуючи їх лише на категорію неповнолітніх [16, с. 177].

Кримінальні правопорушення проти моральності у сфері сексуальних відносин складають частину норм про посягання на дитину та сім'ю й моральність (Литва), моральність та статеву недоторканість (Латвія), свободу та права неповнолітніх (Естонія). Переконалий, що подальший розвиток законодавства має відбуватися за досвідом Латвії – є доцільним розмістити норми про кримінальні правопорушення проти статевої моральності у межах розділу про діяння проти статевої свободи та статевої недоторканості (з коригуванням його назви). Такий підхід певною мірою відповідає й іншим зарубіжним практикам та знаходить підтримку серед фахівців [17, с. 473; 18, с. 4, 12]. Очевидно, що посягання на статеву моральність є максимально спорідненими з посяганнями на статеву свободу та недоторканість особи.

4. Кримінально-правова охорона моральності щодо пам'яті покійних. В Україні кримінально-правова охорона пам'яті покійних забезпечується у ст. 298 КК «Наруга над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого», а відповідне діяння розглядається як різновид посягань на моральність. Натомість у країнах, досвід яких вивчається, посягання на пам'ять покійних безпосередньо не пов'язується з об'єктом моральності, адже в Латвії відповідальність за аналогічні діяння містить розділ XX «Кримінальні правопорушення проти загальної безпеки та громадського порядку», а в Литві та Естонії передбачені окремі структурні підрозділи для правопорушень щодо померлих, пам'ять про яких розглядається як самостійний об'єкт кримінально-правової охорони.

Останній підхід міг би становити інтерес і для України, якби відповідальність за такі правопорушення стала більш диференційованою, а деякі інші посягання на пам'ять померлих – криміналізованими. Відповідна проблема, справді, існує й може бути розв'язана з використанням досвіду досліджуваних країн. Зокрема, слід звернути увагу на такі діяння, кримінальна караність яких на сьогодні в Україні не встановлена, хоча питання про їх криміналізацію заслуговує фахового обговорення: порушення спокою на похороні, вчинене з метою висловити зневагу до померлого або близьких йому осіб (ч. 1

---

¹ Загалом у сфері моральності найбільшою повнотою та суворістю має характеризуватися кримінально-правове реагування на будь-яку сексуальну активність з особами, молодшими за вік сексуальної згоди. Як приклад, у цьому аспекті може бути корисним досвід Литви, КК якої у ч. 2 ст. 162 передбачає відповідальність для усіх, хто бере участь у заході порнографічного характеру із залученням дитини (в Україні така відповідальність на сьогодні передбачена лише щодо осіб, які проводили подібний захід).

² Наприклад, О. Радутний обґрунтовано переконує в потребі прийняти закон, який передбачав би ліцензування проституції, установлював порядок та умови надання відповідних послуг, обмеження та застереження з одночасною її легалізацією, скасуванням адміністративної відповідальності, декриміналізацією суміжної з проституцією діяльності [13, с. 154]. В українській новітній історії вже були спроби реалізувати такий підхід, коли 2015 р. з'явився у парламенті проєкт закону «Про регулювання проституції та діяльності секс-закладів» [14] (щоправда, згодом цей проєкт відкликали, а нових доводиться чекати). Показово також, що на сьогодні можливість легалізації проституції припускає голова Національної поліції України І. Клименко за умов широкої суспільної дискусії [15].

ст. 313 КК Литви), публічне розголошення неправдивих домислів про померлого, що здатне викликати зневагу або підірвати повагу до пам'яті померлого (ч. 2 ст. 313 КК Литви), розчленування трупа людини, залишення його без захоронення або інше поводження, що не відповідає загальноприйнятим звичаям (ст. 148 ПК Естонії), перешкодження похоронній чи поминальній церемонії (ст. 149 ПК Естонії)¹.

5. Кримінально-правова охорона моральності у сфері гуманного ставлення до тварин законодавчо забезпечена в усіх країнах, що розглядаються. Відповідну підставу кримінальної відповідальності містить як ст. 299 КК України з численними змінами та доповненнями, так і ст. 310 КК Литви, ст. 230 КК Латвії й ст. 264 ПК Естонії. Показово, що всі вони навіть мають спільну назву – «Жорстоке поводження з тваринами». При цьому найбільше спроб удосконалити відповідну норму було здійснено саме в Україні – аналогічні заборони в країнах Балтії характеризуються більшою стабільністю.

Як видається, вітчизняну динамічність розвитку нормативно-правової бази про захист тварин від жорстокого поводження переважно треба розглядати в позитивному ракурсі. Український підхід до забезпечення кримінально-правової охорони моральності у сфері гуманного ставлення до тварин наразі характеризується як такий, що здатний охопити значно більше коло випадків знуцання над тваринами або дій, які з цим пов'язані, гарантуючи для них відносно досконалий і повний захист. З-поміж іншого йдеться про порушення правил транспортування тварин, нацьковування тварин одна на одну, пропаганду жорстокого поводження з тваринами².

У кримінальному законодавстві країн Балтії така поведінка не розглядається як самостійний прояв жорстокого поводження з тваринами і навіть може не передбачати настання відповідальності: у Литві та Латвії жорстоке поводження з тваринами пов'язується з її катуванням, загибеллю або скаліченням, а в Естонії – з учиненням будь-яких недопустимих дій щодо тварини за умов їх вчинення в громадському місці або жорстоким способом. Отже, естонський підхід, порівняно з іншими КК, характеризується максимальною повнотою кримінально-правової заборони з огляду на використання абстрактного способу описання ознак відповідного діяння.

Треба звернути увагу на те, що проєкт КК України (ст. 5.14.6.) зберігає відповідальність за жорстоке поводження з тваринами, проте передбачає встановлення вичерпного переліку діянь, які охоплюються зазначеною нормою. Такий казуїстичний підхід, попри зрозуміле намагання забезпечити належну правову визначеність, призведе до невиправданого звуження меж відповідальності. Наприклад, навряд чи доречною є відмова від караності публічних закликів до вчинення дій, що мають ознаки жорстокого поводження з тваринами, поширення матеріалів із закликами до вчинення таких дій (відповідні вчинки могли би утворити проступок проти моральності). Разом з тим правильною можна визнати позицію про розширення меж криміналізації нацькування однієї тварини на іншу (на сьогодні такий акт поведінки тягне кримінальну відповідальність лише в разі його вчинення з хуліганських чи корисливих мотивів).

---

¹ Поки проєкт КК України по суті зберігає той обсяг відповідальності, що є нині, лише по іншому її диференціюючи.

² Водночас треба звернути увагу і на такі положення, які можуть підлягати рецепції. Зокрема, мовиться про відсутність згадки щодо належності тварин до категорії хребетних у статтях про жорстоке поводження з тваринами, які містять КК країн Балтії. Такий підхід видається цілком правильним, а КК України повинен передбачати відповідальність за жорстоке поводження з будь-якими видами тварин (свого часу зазначену позицію аргументовано доводили Д. Калмиков та А. Данилевський [19, с. 516 – 521]). Незважаючи на відсутність безпосереднього зв'язку з охороною моральності, так само становить інтерес ст. 230-1 КК Латвії, яка передбачає відповідальність за порушення правил утримання тварин. Вважаю, що аналогічна заборона має з'явитися в оновленому кримінальному законодавстві України, на чому раніше вже наголошував у спільній публікації з О. Дудоровим та А. Данилевським [20, с. 6 – 7].

6. Кримінально-правова охорона моральності щодо нормального розвитку неповнолітніх. На противагу Україні кримінальне законодавство країн Балтії слушно не пов'язує кримінально-правову охорону нормального розвитку неповнолітніх з посяганням на моральність (у Литві відповідні норми є частиною норм про кримінальні правопорушення проти дитини та сім'ї, у Латвії – проти сім'ї та неповнолітніх, а в Естонії – проти неповнолітніх). Чинний КК України не містить аналогічного структурного підрозділу в Особливій частині, а ось КК, що розробляється, правильно передбачає відповідальність за втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність у межах іншого розділу про злочини та проступки проти сім'ї, дітей та вразливих осіб.

Показово, що норми про відповідальність за втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність та аморальну поведінку, які містить кримінальне законодавство країн Балтії, порівняно з КК України характеризуються значно більш високим рівнем диференціації відповідальності та ширшими її межами в частині втягнення неповнолітнього у вживання речовин, що здатні негативно вплинути на фізичний і психічний розвиток особи (ідеться як про алкоголь, так і про одурманювальні засоби, деякі лікарські засоби тощо). По-перше, втягнення у кримінально протиправну поведінку слушно розмежується з втягненням в інші види аморальної поведінки, за що передбачені самостійні підстави для настання відповідальності. По-друге, деякі форми кримінально караного втягнення у пияцтво цілком заслуговують криміналізації і в Україні. У цьому контексті потрібно звернути увагу на такі ілюстративні приклади: відповідно до ст. 161 КК Литви передбачена відповідальність як для тих, хто втягнув дитину в зловживання алкоголем (ч. 1), так і для тих, хто лише напоїв її алкоголем (ч. 2), а згідно зі ст. 182 ПК Естонії несе відповідальність повнолітня особа, яка схилила до вживання алкоголю особу, яка не досягла вісімнадцятирічного віку.

Висновки. Перспективний розвиток КК України має здійснюватися з урахуванням позитивного досвіду зарубіжних країн, які є історично та геополітично близькими до України. Проведене порівняльно-правове дослідження кримінального законодавства України (як чинного, так і проєктованого) та країн Балтії (Литва, Латвія, Естонія) щодо підстав відповідальності за правопорушення проти моральності дозволяє констатувати, що загальноприйняті принципи моральності становлять ту суспільну цінність, захист якої слушно забезпечується на кримінально-правовому рівні. Установлено, що в порівнюваних країнах чимало кримінально-правових аспектів такого захисту збігаються. Водночас простежуються деякі законодавчі рішення, які викликають інтерес для України у контексті розпочатого реформування кримінального законодавства. Їх подальше детальне вивчення у взаємозв'язку з використанням інших методів правового дослідження створює належне підґрунтя для формулювання та конкретизації рекомендації із якісного вдосконалення відповідних положень вітчизняного законодавства.

Список використаних джерел

1. Громовий О.О. Становлення і розвиток законодавства про злочини проти моралі на українських землях (IX ст. – 1917 р.): автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2021. 20 с.
2. Кузнецов В.В. Кримінально-правова охорона громадського порядку та моральності в українському вимірі: монографія. Київ : ТОВ НВП «Інтерсервіс», 2012. 908 с.

3. Ландіна А.В. Кримінально-правова охорона моральності в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2005. 227 с.
4. Кучанська Л.С. Поняття та система злочинів проти моральності у кримінальному праві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Одеса, 2007. 212 с.
5. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, patvirtintas 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968 (*The Criminal Code of the Republic of Lithuania*). URL: e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.111555
6. Krimināllikums. Latvijas Vēstnesis, 199/200, 08.07.1998 (*The Latvian Criminal Code*). URL: <https://likumi.lv/ta/id/88966>
7. Karistusseadustik. Vastu võetud 06.06.2001. RT I 2001, 61, 364 (*The Estonia's Penal Code*). URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/12999083>
8. Карчевський М.В., Кудінов А.С. Ефективність кримінально-правового регулювання в Україні: інформаційно-аналітичні матеріали за результатами опитування експертів; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. Сєвєродонецьк: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2016. 44 с.
9. Кучанська Л.С. Поняття та система злочинів проти моральності у кримінальному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2007. 20 с.
10. Репецький С.П. Суспільна моральність як об'єкт кримінально-правової охорони: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2010. 20 с.
11. Кузнецов В.В. Кримінально-правова охорона громадського порядку та моральності: автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2013. 40 с.
12. Гришук В.К. Кримінальне законодавство України як важливий регулятивний феномен кримінально-правової дійсності. *Соціально-правові студії*. 2021. Випуск 3 (13). С. 12 – 19.
13. Радутний О.Е. Інформаційне забезпечення легалізації проституції та декриміналізації окремої пов'язаної з нею діяльності. *Інформація і право*. 2016. № 2 (17). С. 147–157.
14. Про регулювання проституції та діяльності секс-закладів: проект Закону України від 18.09.2015, № 3139. URL: w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56559 (дата звернення 19.11.2021)
15. Клименко І. У Києві зарплата поліцейського нижче, ніж в охоронця в супермаркеті / РБК-Україна (05 жовтня 2020 р.). URL: daily.rbc.ua/ukr/show/igor-klimenko-kieve-zarplata-politseyskogo-1601729881.html (дата звернення 19.11.2021)
16. Бойченко В.П. Кримінально-правова охорона суспільної моралі в Україні: антропологічний вимір: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Одеса, 2021. 211 с.
17. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Кримінальне право : навчальний посібник / за заг. ред. М.І. Хавронюка. Київ : ВАІТЕ, 2014. 944 с.
18. Бандурка І.О. Кримінально-правова характеристика злочинів проти моральності у сфері статевих стосунків: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Запоріжжя, 2010. 20 с.
19. Калмиков Д.О., Данилевський А.О. Кримінальна та адміністративна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами: монографія ; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2012. 616 с.
20. Дудоров О., Письменський Є., Данилевський А. Порушення правил утримання тварин: кримінально-правовий аспект проблеми. *Юридичний вісник України*. 2010. № 20 (776). С. 6–7.

References

1. Hromovyi, O. (2021). Formation and development of legislation on crimes against morality in the Ukrainian lands (IX century – 1917): PhD thesis abstract. Odesa. (in Ukrainian)
2. Kuznetsov, V. (2012). *Kryminalno-pravova okhorona hromadskoho poriadku ta moralnosti v ukrainskomu vymiri* [Criminal Law Protection of Public Order and Morality in Ukrainian Dimension]. Kyiv: TOV NVP «Interservis». (in Ukrainian)
3. Landina, A. (2005). Criminal and legal protection of morality in Ukraine: PhD diss. Kyiv. (in Ukrainian)
4. Kuchanska, L. (2007). *Thesis and system of the crimes against morality under Criminal Law of the Ukraine*: PhD diss. Odesa. (in Ukrainian)
5. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, patvirtintas 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968 (*The Criminal Code of the Republic of Lithuania*). Retrieved from: e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.111555
6. Krimināllikums. Latvijas Vēstnesis, 199/200, 08.07.1998 (*The Latvian Criminal Code*). URL: <https://likumi.lv/ta/id/88966>
7. Karistusseadustik. Vastu võetud 06.06.2001. RT I 2001, 61, 364 (*The Estonia's Penal Code*). URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/12999083>
8. Karchevskiy, M., Kudinov A. (2016). *Efektivnist kryminalno-pravovoho rehuliuвання v Ukraini: informatsiino-analitychni materialy za rezultatamy opytuvannya ekspertiv* [Effectiveness of criminal law regulation in Ukraine: information and analytical materials on the results of a survey of experts]. Sievierodonetsk: RVV LDUVS im. E.O. Didorenka. (in Ukrainian)
9. Kuchanska, L. (2007). *Thesis and system of the crimes against morality under Criminal Law of the Ukraine*: PhD thesis abstract. Odesa. (in Ukrainian)
10. Repetskyi, S. (2010). *Social morality as the object of criminal-legal protection*: PhD thesis abstract. Kyiv. (in Ukrainian)
11. Kuznetsov, V. (2013). *Criminal Law Protection of Public Order and Morality*. J.S.D. thesis abstract. Kyiv. (in Ukrainian)
12. Hryshchuk, V. (2021). Kryminalne zakonodavstvo Ukrainy yak vazhlyvyi rehuliatyvnyi fenomen kryminalno-pravovoi diisnosti [Criminal legislation of Ukraine as an important regulatory phenomenon of criminal-legal activity]. *Sotsialno-pravovi studii*, 3 (13), pp. 12–19. (in Ukrainian)
13. Radutnyi, O. (2016). Informatsiine zabezpechennia lehalizatsii prostytutsii ta dekryminalizatsii okremoï poviazanoi z neiu diialnosti [Information support for legalization of prostitution and decriminalization of certain related activities]. *Informatsiia i pravo*, 2 (17), pp. 147–157. (in Ukrainian)
14. On the regulation of prostitution and the activities of sex facilities: Draft law of Ukraine, № 3139 (2015, September 18). Available at: w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56559 (accessed 11 November 2021). (in Ukrainian)
15. Klymenko, I. (2020). U Kyievi zarplata politseiskoho nyzhche, nizh v okhorontsia v supermarket. Available at: daily.rbc.ua/ukr/show/igor-klimenko-kieve-zarplata-politseyskogo-1601729881.html (accessed 11 November 2021). (in Ukrainian)
16. Boichenko, V. (2021). Criminal and legal protection of public morality in Ukraine: anthropological dimension: PhD diss. Odesa. (in Ukrainian)

17. Dudorov, O., Khavroniuk, M. (Ed.) (2014). *Kryminalne pravo* [Criminal law]. Kyiv : VAITE. (in Ukrainian)

18. Bandurka, I. (2010). Criminal and legal characteristics of moral crimes in the sphere of sexual relations: PhD thesis abstract. Zaporizhzhya. (in Ukrainian)

19. Kalmykov, D., Danylevskiy, A. (2012). *Kryminalna ta administratyvna vidpovidalnist za zhorstoke povodzhennia z tvarynamy* [Criminal and administrative liability for animal cruelty]. Luhansk : RVV LDUVS im. E.O. Didorenka. (in Ukrainian)

20. Dudorov, O., Pysmenskyi, Ye., Danylevskiy, A. (2010). Porushennia pravyl utrymanna tvaryn: kryminalno-pravovyi aspekt problem [Violation of the rules of keeping animals: the criminal law aspect of the issue]. *Yurydychnyi visnyk Ukrainy*, 20 (776), 6 – 7. (in Ukrainian)

Стаття: надійшла до редакції 24.11.2021
прийнята до друку 06.12.2021
The article: is received 24.11.2021
is accepted 06.12.2021

Бібліографія: Письменський Є. О. Кримінальні правопорушення проти моральності: порівняльно-правова характеристика законодавства України та країн Балтії. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Журнал. Серія Право*. Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила, 2021. Вип. 12 (24). С. 198-208. DOI: 10.33098/2078-6670.2021.12.24.198-208.

